

TREBALÚGER

LA CASOLANIA ENTRE DOS TERMES

FITXA TÈCNICA

Ubicació: casat situat a l'entrada de Trebalúger, terme des Castell

Vigència: de 1933 a 1977

Llocs de procedència de l'alumnat: Del nucli de Trebalúger: Santa Margalida, Botiga de Can Sebastià, Botiga de Can Guillermo (*Delo*), Can Talaia, Can Capellot, sa Torre, es Rincó, Trebaluget i altres cases sense denominació. Del nucli de Toraixa: Toraixa des Pi, Toraixa Vell, Toraixa Nou i Cas Borres (devora el talaiot). De llocs i casats: Sant Llorenç, Can Til·la, ses Albertones (*Obertones*), ses Cometes d'en Fornero, Estància de ses Cometes, Binissaida de sa Torre, Binissaida de sa Creueta, Son Vidal, Sant Antoni Verd, Trepucó de Can Bernadí i na Xenxa d'en Borràs. Del terme de Sant Lluís: Rafalet Vell, Rafalet Nou, Rafalet Petit, Rafalet de sa Costeta i Biniarroca

Il·lustració: l'escola amb tres exalumnes i bons testimonis: Miquel Orfila, Paco Villalonga i Joana Mascaró. Imatge de l'any 2013

El paratge de Trebalúger, des Castell –no s’ha de confondre amb el Trebalúger des Migjorn Gran– ha estat habitat de la prehistòria ençà, com manifesten les nombroses restes megalítiques i, d’una manera més prominent, els tres talaiots que en triangulen l’espai: el de Trebalúger, el de Toraixa i el de Binissaida.

Un element cardinal per la constitució del nucli de Trebalúger seria es Pou Gran, un pou de torn. Al seu voltant hi havia tres coves i –cosa més insòlita– fins a tres *gàbies* de torn per poar amb ase o mula, així com abeurades i uns hortets per sembrar-hi planters. Tenien empriu al pou les sínies i cases properes, i a més hi havia tota una xarxa de caminets de bística, n’hi ha encara uns quants d’identificables, que s’estenia de forma radial i servia per menar-hi el bestiar a saciar la set; hi arribaven de llocs prou allunyats, com des Barranc, a prop de Sant Lluís. Avui, perduda la seva funció secular, es Pou Gran és tapat amb planxes de ferro dins una finca particular, però aquella teranyina de viaranys podria haver estat la gènesi, en temps històrics, de la casolania de Trebalúger.

A la segona meitat del segle XIX, segons un cens de l’any 1873,⁵⁵ residien 37 famílies a Trebalúger, 19 a Toraixa i 7 a Binissaida, que fan un total de 67 llars. La mateixa font indica que en total habitava al terme des Castell una població de 1.962 persones repartides en 512 nuclis familiars. Per una simple operació matemàtica les 67 famílies dels tres nuclis rurals esmentats podrien aplegar una població aproximada de 250 habitants, que, tractant-se del camp, encara podria ser superior.

Devers els anys quaranta, segons el testimoni de Llorenç Seguí, de ses Cometes, aquestes eren les cases i estàncies matriu de Trebalúger: Santa Margalida, Trebalúger de Dalt (Can Capellot), es Talaiot, Can Talaia, sa Torre, Ca na Nena Ponça, es Rincó, Can Toni Bou, Sant Josep, sa Sivi-na, les botigues de Can Delo i Can Sebastià, Can Toni i Can Pere Bessó, sa Casa Blanca, Ca na Maria Sílvia, Estància Nova, Estància d’en Talaia i Trebaluget. Un camí cèntric menava al lloc i a un parell d’estàncies de ses Cometes. Cap a xaloc, els llocs de Rafalet (Nou, Vell, Petit i de sa Costeta) i Son Vidal. Per gregal, en direcció as Castell: Sant Llorenç, Can Til·la, Toraixes (de sa Figuera, des Pi, Vell i Nou), Cas Borres (devora el talaiot de Toraixa) i Cas Tomassets. Camí de Binissaida: ses Albertones (*Oberto-*

55 Josep Sastre “Un cens parroquial des Castell de 1963”. Revista S’Auba, especial Sant Jaume 2005

nes), Santa Teresa (actual estació de comunicacions de Marina), Sant Joan de Binissaida (avui hotel rural) i els Binissaides (de sa Torre, de Davant i de sa Creueta). Finalment, Sant Esteve i es Barrancons. En el camí Llarg, en direcció a Sant Lluís: Sant Antoni Verd i Biniarroca.

Avui en dia el nucli de Trebalúger s'ha convertit pràcticament en una urbanització amb més de tres-cents habitatges, entre primeres i segones residències.

Durant mig segle Trebalúger comptà com a element vertebrador amb l'escola rural, que en una segona etapa també complí funcions de capella. Però encara són molts més els factors que han conformat la personalitat col·lectiva de Trebalúger al llarg dels anys, alguns dels quals vaig provar de sintetitzar en dos articles de premsa.⁵⁶ Podríem esmentar el pou

Qualcada d'ases a les festes de Trebalúger dels anys cinquanta al seu pas per davant Sant Josep. CEDIDA PER TERESA GARDÉS

56 Vegeu: "La capella i les botigues de Trebalúger", diari *Menorca* 27-6-2013. "Trebalúger: orígens, festes i costumari". Diari *Menorca* 4-7-2013.

comunitari com a element matriu de la casolania, els efectes de la Guerra Civil (amb la inquietant aurora boreal l'any 1938), les botigues, festes, glosats i balls, aquests amb un esquer pensat per atreure les senyoretetes. O seria els balladors?⁵⁷

GESTACIÓ DE L'ESCOLA

La primera notícia del propòsit d'ubicar l'escola en aquest nucli rural la vam trobar a l'Arxiu Municipal des Castell, amb l'ajuda del que n'era el seu encarregat, Diego Pons Pons. En sessió ordinària de dia 5 d'octubre de 1932 l'Ajuntament aprovà convocar els veïns "de l'extraradi" a una reunió per tractar de la creació d'una escola a la casolania de Trebalúger.

Dia 17 d'octubre, la comissió designada per portar a terme les gestions relacionades amb la nova escola donà compte que la casa que reunia les millors condicions i situació per esdevenir local de l'escola pública i casa habitació del mestre era la "casa de ses Quatre Boques", situada a la cruïlla del camí des Castell a Sant Lluís amb el que en sentit nord ve de na Xenxa (Maó) i cap al sud s'endinsa per Trebalúger i Rafalet.

Al preu de compra a la propietària s'hi havia d'afegir el de la seva reparació i mobiliari, amb un cost global de 16.000 pessetes, per la qual cosa la comissió proposava que l'Ajuntament sol·licités una subvenció del 50 %, mentre que l'altra meitat seria abonada per la corporació municipal, que s'encarregaria de comprar, reparar i adquirir el mobiliari. El Ple acceptà per unanimitat la proposta i acordà elevar instància al Ministeri d'Instrucció Pública, al qual es remetria una còpia de l'acord, l'informe del Consell Local de Primera Ensenyança, una còpia del plànol de les casolanies més properes, el cens escolar de la zona, fotografia de la casa i el pressupost previst. Els documents es remetrien al ministeri a través del governador civil, així com una còpia a l'inspector provincial de Primera Ensenyança, per tal que emetés l'informe preceptiu.

El 5 de novembre de 1932 el batle des Castell, Josep Fuxà Prieto, informà de la compra de la casa nombre 67 de Trebalúger, inclosos

---

57 L'anunci de celebració d'un ball a Trebalúger inclou una peculiaritat: "*Habrà servicio gratis de autobús para señoritas*", amb sortida de la plaça Bastió de Maó. Diari *Menorca* 7-11-1953.

boer, païssa (o pallissa), excusat, patis i figueral annex, amb un total de 2.400 m², per destinar-la a escola i casa habitació del mestre. El preu havia estat de 7.500 pessetes. El Ple acordà aprovar la gestió del batle i autoritzar-lo a signar l'escriptura de traspàs. També sol·licita l'exempció de l'impost de transmissió atesa la seva destinació a una escola pública.

El 10 de novembre de 1932, davant el notari de Maó Francesc Andreu Orfila, Francesca Gonyalons Villalonga signà l'escriptura de compravenda a favor de l'Ajuntament. En el mateix acte s'abonà la meitat del preu estipulat, mentre que el segon termini es faria efectiu amb el pressupost de l'any 1933.

L'edifici de l'escola, encara existent, es troba a tocar del camí o carretera que comunica es Castell i Sant Lluís, al costat de la rotonda d'entrada a Trebalúger. L'aula tenia les finestres obertes cap a llevant i la porta era a la dreta de la cara sud; la porta esquerra d'aquesta façana de migjorn era la d'accés a la casa del mestre. A la planta baixa hi havia entrada, cuina i menjador, mentre que dalt feia tres habitacions i el terrat.

LA FUNDACIÓ

Formalitzada la compra de l'edifici a la darrera del 1932, s'hi van dur a terme les obres de reforma i es feu l'adquisició de mobiliari i material escolar. Oficialment l'escola es creà per l'Ordre de 25 de novembre de 1933. Per les darreres troballes realitzades podem afirmar, amb quasi total seguretat, que l'escola es va obrir el desembre de 1933, amb el curs ja iniciat a la resta d'escoles.

L'hemeroteca ens confirma que l'abril de 1934 l'escola de Trebalúger estava en funcionament. *La Voz de Menorca* recollí els actes celebrats el 14 d'abril de 1934 a diferents pobles de Menorca amb motiu del tercer

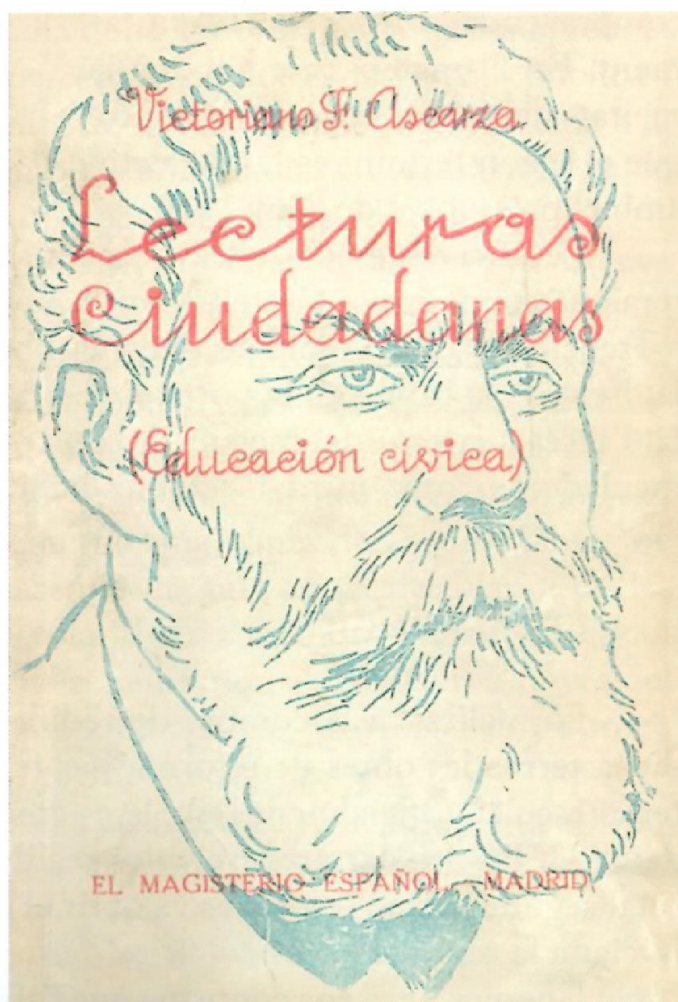
Josep Fuxà Prieto, batle des Castell
de 17-4-1931 a 5-8-1936,
impulsor de l'escola.

ARXIU MUNICIPAL ES CASTELL

aniversari de la proclamació de la República. A la població des Castell hi hagué un recorregut de la banda de música, manifestació, audició a l'Ajuntament a través d'un aparell de ràdio del discurs del president Alcalà Zamora, vermut de confraternitat el migdia i ball amb l'orquestra Fulis-Band el capvespre. El diari també destacà que la manifestació del matí va rebre "els alumnes de l'escola de Trebalúger", que van acudir a la sala d'actes de l'Ajuntament, on el regidor Puig els dirigí unes paraules i van ser obsequiats amb dolços.

Roberto Victory Manent –que durant molts anys seria jutge de pau i arxiver des Castell– em recordava que per les festes de Sant Jaume es muntava una exposició de treballs dels alumnes de l'escola des Castell i que pels anys 1934 i 1935 hi van assistir –en formació– els condeixebles de l'escola de Trebalúger. Els més avantatjats recitaven poesies, entre els quals figurava el mateix Victory i Llorenç Seguí, en *Situs de ses Cometes*, alumne de Trebalúger. El premi consistia en el llibre *Lecturas ciudadanas* –manual de formació cívica editat el 1932–, a més d'una mitjalluna o una merenga, una dolça recompensa, sense cap dubte.

L'escola de Trebalúger va estar operativa durant quaranta-quatre anys, al servei dels infants dels nuclis de població de Trebalúger i Toraixa i un àmbit d'influència que s'estenia en direcció a la costa, per llevant cap a Binissaida i la cala de Sant Esteve, per xaloc i ponent fins als llocs de Rafalet i el terme de Sant Lluís.

Llibre obsequiat als alumnes de les escoles des Castell i de Trebalúger.

L'ESCOLA CAPELLA

L'any 1939 l'escola va ser ocupada per soldats de l'arma d'Enginyers. El 30 de maig del mateix any, amb motiu de la festa de Sant Ferran, patró d'aquest cos militar, l'Orfeó Maonès hi representà una obra. L'ocupació de l'escola va ser breu, el 1940 recuperava la seva funció primigènia.

L'aula encara s'adequaria com a capella. L'any 1947 Josep Gardés,⁵⁸ Guillem Coll, rector de la parròquia des Castell, la mestra i altra gent de Trebalúger van impulsar la creació de la capella. A tramuntana de l'aula hi havia una païssa, de la qual en van segregar una part per convertir-la en capella, amb l'altar al centre, una petita sagristia a l'esquerra, i una porta a la dreta sense portalada però amb frontisses, que s'obria per complir les funcions de confessionari.

Era un clàssic oratori d'armari, muntat a la paret de tramuntana, de la mateixa amplària que l'aula i tancat amb unes portes. Habitualment el local complia funcions d'escola, amb les portes de l'oratori tancades i les cadires girades cap a l'entrada. En funció eclesiàstica s'obrien les portes i es giraven les cadires cap a l'altar. Gardés donà la imatge de sant Josep, Perico de Toraixa Vell regalà la marededeu del Carme, nom de sa dona, i un altre veí una de sant Francesc.

El diumenge 7 de desembre de 1952 va ser beneïda per l'arxipreste Antoni Tutzó García de la Parra acompanyat del capellà Guillem Coll, que seria substituït a les celebracions dominicals pels successius preveres de la parròquia del Roser (es Castell): Alberto Valls Landino, Bartomeu Llompart, Antoni Sintes Anglada, Pere Reurer. La capella també acollí les pregàries florides del mes de Maria, les catequesis i les homilies quarismals. Durant uns quants anys la processó del Corpus va recórrer els camins de Trebalúger; Elvira Carreras recorda que sa mare deixava una imatge del Cor de Jesús per un dels altars que s'hi erigien, darrere el talaiot s'arribà a muntar una catifa de flors. Pel Corpus i altres festes assenyalades hi cantava el cor parroquial des Castell.

---

58 Josep Gardés Colom (1912-1983), argenter maonès, comprà la sínia Ca na Flor del camí Fosc de Trebalúger, que rebatejà com a Sant Josep i la convertí en el seu refugi. Els dissabtes s'hi dirigia amb la bicicleta carregada d'embolics i el caixó de llenya per tragar l'aparell de ràdio. La seva dona, Ana Pons Roselló, i els seus fills, Teresa i Guillermo, pujaven al cotxe de Sant Lluís i arribaven a peu a Trebalúger.

Inauguració de la capella de Trebalúger amb l'escola ben enramada i el Chevrolet de Josep Gardés amb el qual van arribar l'arxipreste Antoni Tutzó i el rector Guillem Coll. CEDIDA PER TERESA GARDÉS

Altar de la capella amb la imatge de sant Josep entronitzada al centre.
CEDIDA PER JOANA MASCARÓ

Jovenetes de Trebalúger amb la mantellina a la sortida de missa dominical.
CEDIDA PER J. MASCARÓ

Processó del Corpus a Trebalúger.
Sota pal·li Mn. Guillem Coll.
En primer terme en Perico de Toraixa
Vell, en Llorenç de Rrafalet Petit i
Marcelino Mascaró.
CEDIDA PER J. MASCARÓ

ELS MESTRES

Joan Ponce Pons va ser el primer educador de l'escola rural de Trebalúger. El seu nomenament com a mestre interí s'efectuà dia 12 de desembre de 1933 i el dia 15 del mateix mes i any en va prendre possessió i començà les classes. Cessà en aquesta escola el 6 de setembre de 1934. Era la seva primera destinació, en la qual restà tan sols aquell curs incomplet. Posteriorment seria mestre, director i batle, respectivament, de l'escola i ajuntament del seu poble nadiu, es Mercadal.

Joan Ponce Pons
(1912-1978), primer
mestre de Trebalúger.

CEDIDA PER
J. PONCE ALZINA

Antoni Mascaró Pons, molt possiblement natural d'Alaior, va prendre possessió de l'aula de Trebalúger el 17 de setembre de 1934. Vivia amb la seva esposa Maria a la casa del mestre adjunta a l'escola. L'any 1936 o 1937, mentre residia a Trebalúger, aquesta parella va concebre un fill, al qual van donar el nom de Josep. Un antic alumne, Llorenç Seguí, *en Situs de ses Cometes*, recorda que en la celebració del bateig tiraven caramels als al·lots des de dalt el terrat de l'escola. Mascaró va ser titular de Trebalúger abans, durant i després de la Guerra Civil; degué superar el generalitzat expedient depurador patit per molts mestres del temps de la Segona República. Després de dotze anys al servei de l'educació a Trebalúger, Mascaró cessà el 20 de setembre de 1946.⁵⁹

Francesca Noguera Servera va exercir a Trebalúger en dues tongades. La primera, per prendre el relleu d'Antoni Mascaró, va comprendre el curs 1946-1947 i d'octubre del 1947 a final de gener del 1948. La segona i més perllongada estada de Noguera a Trebalúger va abastar cinc

59 El motiu del cessament d'Antoni Mascaró al front de l'escola rural "d'assistència mixta", que se'n deia, es produí en virtut d'una ordre telegràfica de la Direcció General que disposava que fos servida per una mestra. Com és sabut, davant la impossibilitat material de dur a terme la segregació dels alumnes per sexes, l'educador havia de ser de gènere femení.

Antoni Mascaró, l'any 1940; a l'esquerra amb Llorenç Seguí, *en Situs de ses Cometes*, i la seva germana Magdalena; a la dreta, Mascaró amb Maria Olives (futura esposa d'en Situs) i sa germana Hortènsia. CEDIDES PER L. SEGUÍ I M. OLIVES

anys, entre 1948 i 1953, encara que amb un final un xic inesperat. Com d'altres educadores, va viure amb els pagesos de s'Estància Nova. Na Xisqueta, com era coneguda familiarment, festejava un home d'aquests encontorns i havia arreplegat la dot amb tot de roba preciosa, que mostrà com era de costum, però poc abans del casori el presumpte enamorat la deixà per una altra i se n'anà a la ventura. Víctima del desengany, na Xisqueta se'n tornà a Mallorca, on es casaria amb una bona persona, segons els testimonis. Cessà a Trebalúger el 31 d'agost de 1953 per passar a una escola de Campos (Mallorca).

Francesca Noguera havia nascut a l'illa de Cuba dia 10 d'abril de 1918.
CEDIDA PER TERESA GARDÉS

Jerònia Calafat Aulet, nascuda a Santa Maria (Mallorca) el 1908, omplí una part del buit deixat a Trebalúger per Noguera en el primer període. En va prendre possessió com a interina el 12 de març de 1948. Ara mateix desconeixem si el mes de febrer de 1948 la plaça de Trebalúger restà vacant. El maig de 1948 Calafat fou substituïda fins a final de curs per **Mariana Cardona Florit**, nascuda a Maó l'any 1912. Calafat hauria passat posteriorment per escoles de Mallorca i Formentera, mentre que Cardona passaria per escoles de Maó, Alaior, Ciutadella i Lleida, i es jubilaria a l'escola de Sant Lluís (Menorca).

Mercedes Carreño Rexach, natural de Palma (Mallorca), finalitzà la carrera de magisteri l'any 1952, llavors podia triar entre dues places interines a Menorca: Ciutadella o Trebalúger. A la capital episcopal hi residia un cosí de la seva àvia, capellà per més senyes. Joveneta com era, va pressentir que si optava per Ciutadella no la deixarien sortir per res... "Idò, me'n vaig a Trebalúger". Hi ingressà el setembre de 1953. Imaginau-vos, però, aterrar a Menorca, agafar el cotxe de línia de Maó a Sant Lluís i haver d'arribar a peu a Trebalúger, quin contrast: del trull de Ciutat a la vida gairebé monacal de la dispersa casolania.

Podia viure a la casa del mestre, però era buida i sense ni una cadira. Entre setmana dormia a s'Estància Nova, dins l'estudi tancat amb una cortina de roba i sobre un llit amb màrfega de palla de blat dindi que la feia quedar-hi enclotada. Cobrava unes mil pessetes cada mes, 700 de sou més 300 com a no resident, i pagava una misèria per l'habitació. Berenava, dinava i sopava a la botiga de Can Delo, que portaven en Guillermo i na Isabel, però era *molt triada*; sa mare l'advertia: "Si no menges, te moriràs". Idò, arribà a menjar arreu i a trobar delicioses les croquetes de ceba. La vida al camp la feia entrar en gana.

El dissabte acabaven les classes a la una del migdia i se n'anava a l'oasi maonès. Els caps de setmana residia a la pensió de na Jerònia sa Fornellera, situada al cap de cantó dels carrers Anuncivay i del Nord, on la majoria d'hostatjats eren del ram de l'ensenyament.

A l'escola hi va passar tres cursos molt a gust, tenia una trentena d'alumnes de sis a catorze anys, de llinatges molt repetitius, que cridava pel nom. Destaca que eren molt educats, "i açò que ho fèiem en castellà". També era una gent molt agràida, tota la del llogaret: li donaven "present" quan feien porcejades, n'hi duien prou que no sabia què n'havia de fer; la primera vegada que tornà a Palma s'ho va endur. Mai no havia vist bo-

tifarró blanc, que no es fa a Mallorca. També va descobrir l'arrop "i que bo que era!". A l'escola hi havia una figuera enorme, i un albercoquer que una anyada estava tan carregat que no es podia menjar tants d'albercocs: "Que vol que els collim noltros i els hi venguem?", li va dir la botiguera; n'hi van donar dues-centes pessetes, que li van bastar per pagar un viatge amb avió a Mallorca.

A l'hivern li duïen un braser, que al cap d'una hora s'havia apagat; "Senyoreta, que vol que li anem a cercar caliu?", li deïen els fillets, "no sé com es al·lots no se gelaven". Una altra descoberta que va fer, i avorrit!, va ser la tramuntana, que durava vuit dies seguits.

Es casà el juliol de 1956 amb el maonès Joaquín Bisbal, de Can Terres. El setembre del mateix any renuncià a l'escola de Trebalúger, estava embarassada i hauria estat massa arriscat anar i venir a peu o amb bicicleta. Va tenir dues bessones, i un fill al cap de cinc anys. Quan els fills van ser més grossets tornà a les aules, va fer classes a la preparatòria de l'Institut i a una casa del carrer de Santa Escolàstica que pertanyia a l'escola Verge de Gràcia. A partir de 1973 entrà al col·legi La Salle de Maó, on viuria el darrers vint anys d'exercici.

Mercedes Carreño, a la dreta de la imatge, l'any 1954 al pas de la marededeu del Toro per Trebalúger. A l'esquerra, el prevere Guillem Coll.

CEDIDA PER M. CARREÑO

Francisca Vila Guàrdia, natural de Maó, accedí a l'escola de Trebalúger quan la deixà Mercedes Carreño; hi va fer les classes el curs 1956-1957. Malauradament, ja no he tingut ocasió de parlar amb ella.

Joana Pelegrí Villalonga (Maó, 1926) entrà d'interina a l'escola de pàrvuls de Sant Climent. Anava i venia a peu de Maó, ja que el seu horari no coincidia amb el cotxe d'en Jandro Berruga; entre els alumnes més petits hi havia qui subscriu. Restà quatre anys a Sant Climent. Un cop aprovades les oposicions anà destinada a Conesa, poblet de l'interior de Tarragona, amb una càlida acollida popular que contrastava amb el fred que hi passà.

L'any 1956 Pelegrí aconseguí la plaça de Trebalúger. L'escola tenia les cases de l'estància de Santa Margalida a l'altre costat del camí, on vivia la família d'en Joan Roma i na Margarita, que a l'hivern treia una paletada de caliu del forn, la posava dins una ribella i la duia a la mestra per escalfar-se els peus. Feien horari de matins; acabada la jornada lectiva, refeia el camí de tornada a Maó i donava classes particulars.

Va estar a Trebalúger entre 1956 i 1958. Deixà el magisteri per fer-se càrrec de la família, amb dos infants petits. Passats prop de quaranta anys de la seva etapa educativa a Trebalúger, un nombrós grup d'exalumnes la convidà a un dinar homenatge, durant el qual li van regalar un ram de flors i una placa, de la qual n'està justament orgullosa. No van trobar millor melodia de cloenda que cantar a cor la taula de multiplicar del dos, mentre picaven compassadament.

Joana Pelegrí sortia de l'Esplanada de Maó a les set del matí amb el cotxe de línia cap a Sant Lluís i es dirigia a peu a Trebalúger, llevat d'alguna ocasió que l'enamorat la hi va dur amb la Vespa.

CEDIDA PER J. PELEGRÍ

Joana Bagur Carreras (Maó 1937-2003) va regentar l'escola de Trebalúger el curs 1958-1959. Bagur havia iniciat el seu interinatge just abans, de febrer a juny de 1958 a la graduada femenina de Sant Josep o *dalt sa Plaça*, de Ciutadella; després de Trebalúger exerciria un curs a Mercadal i tres a la unitària de Sant Climent. El 9 de novembre de 1963 rebé el nomenament per a una altra escola rural, la de Milà. En el mateix terme de Maó encara exerciria en dues escoles urbanes: Primo de Rivera (Sa Graduada) i Sant Joan.

Joana Bagur vestida de núvia l'estiu de 1961 amb motiu del casament amb el lampista maonès Joan Guardia Pons.

CEDIDA PER BENET GUARDIA

M. Juana Sánchez Florit era nascuda a Toledo el 9 d'octubre de 1931. Entre els anys 1954 i 1959 va exercir a escoles d'Alaior, Ciutadella i Maó. Després va accedir a la rural de Trebalúger, on els alumnes la coneixien amb el nom de Maruja; hi va romandre dos cursos, el 1959-1960 i el 1960-1961. A continuació demanà una excedència.

Maria Pilar Gibeli Ensenyat, nascuda a Maó el 1940, va tenir en l'escola de Trebalúger la seva primera destinació, ni que fos com a interina. Hi va ensenyar dos cursos, entre 1961 i 1963. Posteriorment alternà destinacions a escoles de Maó i a la de Sant Lluís, tret de dos curts parèntesis a Capdepera (Mallorca) i es Castell. Finalment, va exercir al col·legi públic Mare de Déu de Gràcia (Maó) durant vint anys, fins a arribar a la jubilació el 2002.

Antònia Payeras Monjo, nascuda a Santa Margalida (Mallorca) l'any 1925, va ser la mestra de més llarga presència a l'escola de Trebalúger, amb vuit anys ininterromputs. Va prendre possessió d'aquesta aula el setembre de 1963 i no cessà fins al setembre de 1971.

Any 1959. M. Juana Sánchez Florit davant l'escola amb els seus alumnes, dels quals n'hem pogut recollir noms i procedència: 1 Magdalena Guàrdia (Binissaida de sa Creueta), 2 Margarita Villalonga (St. Llorenç), 3 Joana Mascaró (T=Trebalúger), 4 Margarita Fuxà (Toraixa Nou), 5 M. J. Sánchez (mestra), 6 Elvira Carreras (T), 7, 8, 9 i 20 Carmela, Angelines, Joana M. i Toni Victory (Toraixa), 10 i 12 Joan i Paca Roma (Santa Margalida), 11 i 16 Magdalena i Margarita (Can Til·la), 13, 14 i 19 Paca, Tònia i Pedro Pons Petrus (Trebaluget), 15 Margarita Mercadal Vadell (T), 17 Josep Barber Teixidor (T), 18 i 21 Rafel i Paco Seguí (Binissaida de sa Torre), 22 Dionisio Pons (T). CEDIDA PER ELVIRA CARRERAS

Margarita Pou Escoubet seria la darrera titular de l'escola de Trebalúger. Nascuda a Palma, la seva primera destinació va ser a l'escola Verge de Montserrat, d'aquesta població, el curs 1968-1969. Tot seguit exercí a l'escola de *sa Plaça*, de Ciutadella, fins al mes d'agost de 1971. Amb l'inici del curs 1971-1972 havia optat, i aconseguit en concurs, a la plaça de l'escola de Trebalúger. L'acceptació portava implícita la condició de restar-hi un mínim de sis cursos, que pràcticament completaria abans de la clausura definitiva d'aquesta aula. L'escola, rural i unitària, feia un horari de les 8 a les 14 hores.

ALUMNES PRIMERENCS

El matrimoni constituït per Llorenç Seguí Tudurí (1929), *en Situs de ses Cometes*, i Maria Olives Sintes (1932), ens han permès conèixer el funcionament de l'escola a l'època més primerenca. La família de Llorenç Seguí era pagesa propietària de l'Estància de ses Cometes, forjada per l'avi amb la compra de diferents terrenys. Llorenç inicià els estudis a l'escola de Trebalúger l'any 1935, i va assistir-hi fins a l'edat de dotze anys, el 1941, que la deixà per treballar en les feines de l'estància. Durant el seu cicle escolar, a cavall de la República, la guerra i la primera postguerra, sempre va tenir de mestre Antoni Mascaró. Quan tenia tretze o catorze anys, en Llorenç va assistir a les classes nocturnes amb el mateix mestre. De fet, la preocupació per estendre l'alfabetització a la franja d'edat adulta i posterior es donà des d'un bell principi, així a la sessió de dia 12 de gener de 1934 l'Ajuntament des Castell acordà instal·lar-hi llum elèctrica "perquè es puguin donar classes nocturnes".

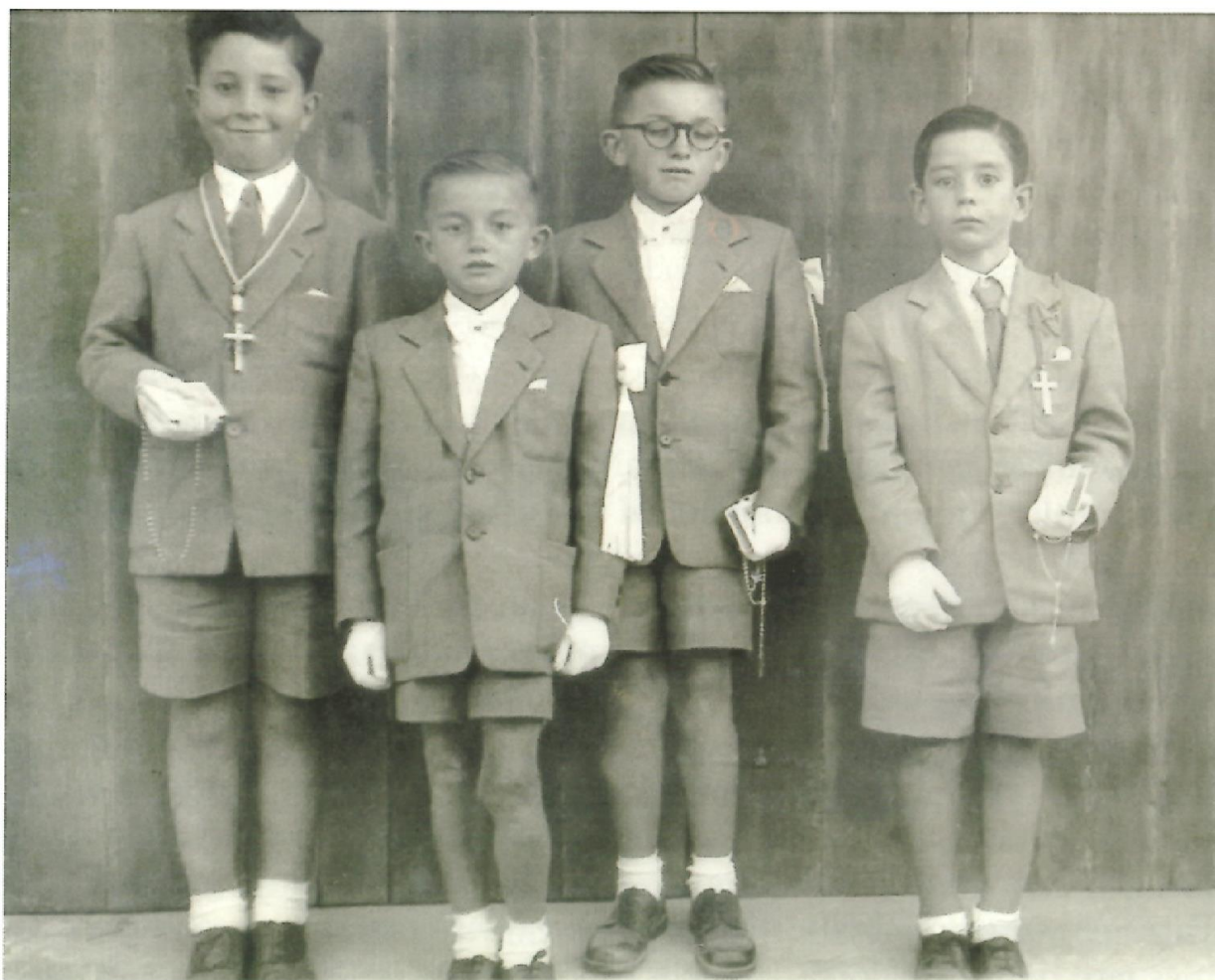
La família de Maria Olives estava al lloc de ses Cometes d'en Fornero, propera a l'Estància de ses Cometes, de la família del seu futur marit. Maria entrà a l'escola de Trebalúger devers els set anys, el 1939, i la deixà als dotze per anar llogada a Rafalet Vell. També hi van estudiar, encara que per poc temps, els seus quatre germans. La major, na Nina, la posaven damunt un ase i duia la llet a vendre a Maó. Els germans Nina i Francesc Olives també van assistir a les classes nocturnes de l'escola durant la Guerra Civil, però un vespre van veure una claror tan intensa dins la tramuntana que els agafà por i no hi van arribar. El fenomen aterridor va ser la insòlita i intensa aurora boreal que aflorà el 25 de gener de 1938.

Gabriel Pons Cardona, nat a Trepucó de Can Bernadí el dia 16 de març de 1935, va assistir a l'aula de Trebalúger durant tres o quatre anys seguits des d'aquest llogaret transformat per son pare en una sinya de regadiu. En Bili anava i venia a peu pel caminet de na Xenxa, que surt just davant l'escola.

Francesc Villalonga Sintes (1942-2015), nat a Sant Lluís i mudat a Trebalúger com a infant de pocs mesos, va assistir a la *universitat* de Trebalúger, com en deia irònicament. De tres germans i dues germanes, en Paco n'era el petit, circumstància que li va permetre començar a treballar més tard que els majors; si aquells s'iniciaren en les feines del camp amb nou anys, a ell el van llogar als catorze, encara que durant les vacances escolars anava a regar a la sinya de Can Gardés, que menava un conco seu.

Joana Mascaró Tudurí, viuda de Francesc Villalonga, va néixer el 15 d'octubre de 1947 a ses Barraques (Sant Lluís). L'any 1949 es van mudar a la casa veïna del pou de Trebalúger. Tots dos conservaren les cartilles escolars –blava la de d'ell i rosa la d'ella– amb les notes, comportaments, faltes i noms del mestre a cada trimestre. Joana Mascaró va estar escolaritzada de 1952 a 1960. A més, devers l'any 1963 la seva família es traslladà a la casa del mestre, on ja no hi residia la titular. Joana hi va viure fins al 1968, que es va casar.

Elvira Carreras Carreras, coetània de Joana Mascaró, va veure la llum al lloc de Trebaluget. Entre els dos i els vuit anys els pares van ser amitgers a Son Tudurí (es Castell), l'agost de 1955 van entrar a Toraixa des Pi. Elvira va assistir a l'escola de Trebalúger entre els vuit i els catorze

Primera Comunió de quatre alumnes de Trebalúger: Miquel (ca na Consòria), Biel i Llorenç (Toraixa Nou) i Miquel (de sa Botiga). CEDIDA PER BIEL VINENT

anys; el seu germà gran, Pedro, no va ser a temps de servir-se d'aquesta escola, però sí que ho van fer les germanes, Benita i Juanita.

Miquel Orfila Cardona (1945), de la Botiga de Trebalúger, va néixer i ha viscut sempre en aquesta casolania. Als onze anys ja duia la llet a vendre a Castell amb dues gerres a cada banda de la bicicleta. Orfila va rebre tota la formació infantil a l'escola rural estudiant amb aquell únic llibre de text que englobava totes les matèries. Recorda fins a una quarantena d'alumnes asseguts darrere les taules; de fet, hi assistien fills d'algunes famílies tan nombroses com els Molina, amb dotze fills, però també qualcun del camí de Biniarroca i de na Xenxa d'en Borràs. En canvi, els al·lots residents devers es Barranc i Binifadet ja es dirigien a l'escola de Sant Lluís, mentre que els de sa Torre Nova i Vella ho feien a la des Castell. Quan es començà a expedir el Certificat d'Estudis els alumnes de Trebalúger s'examinaven a l'Escola de Mestria de Maó i, més endavant, a la de primària de Sant Lluís.

Excursió escolar a la cala de Rafalet el 1957, amb la mestra Joana Pelegrí.
A l'esquerra Nina Olives, madona de Rafalet Nou. CEDIDA PER JOANA MASCARÓ

L'alegra cridèria infantil retronava entre les roques de la seductora caleta de Rafalet. CEDIDA PER J. MASCARÓ

CLAUSURA

Cap als anys setanta l'escola de Trebalúger veia decaure la matrícula, molts de pagesos deixaven la terra i es traslladaven a Sant Lluís. El curs 1976-1977 ja se sabia que l'escola es tancaria, però a manca d'una comunicació oficial, la mestra Margarita Pou la tornà obrir pel setembre de 1977 amb l'inici del nou curs. A l'octubre arribà l'ordre de tancament definitiu; els dotze alumnes que hi quedaven i la professora van ser adscrits al col·legi Àngel Ruiz i Pablo, des Castell.⁶⁰

L'any 1977, amb motiu del tancament de l'escola, la mestra va informar la parròquia del Roser de l'existència en el seu interior de casulles i altres elements religiosos de l'antiga capella, que van ser retirats. Quan

---

⁶⁰ Oficialment l'escola de Trebalúger se suprimí en virtut de l'Ordre ministerial de 30-8-1976, que no es publicà en el BOE fins al 23-10-1976.

la capella va perdre la seva funció i quedà tancada, hi va entrar gent que causà una destrossa; la família Gardés només conserva “una maneta” de la imatge de sant Josep. A la punta del carener hi havia el campanar de paret (d'un arc), avui desaparegut; el bisbat decidí endur-se'n la campana –regalada per gent de Trebalúger– cap as Migjorn, fet que aixecà un cert malestar.

Perdudes les seves funcions com a escola, capella i casa del mestre, uns anys més tard va albergar l'Escola de la Natura, impulsada per professors de l'escola Àngel Ruiz i Pablo. Actualment la carretera que la separava del nucli de Trebalúger s'ha desviat cap a tramuntana, però l'edifici, afectat d'aluminosi, continua pendent de la seva rehabilitació i de trobar-li una nova utilitat col·lectiva.

EVOCACIÓ DE L'ESCOLA DE TREBALÚGER

Tres mestres i un bon nombre d'antics alumnes de l'escola de Trebalúger es van retrobar l'abril de 2019. A alguns els costava de reconèixer-se; en canvi, la retentiva era molt superior en els records compartits.

Tres mestres van ser presents a la trobada:
Margarita Pou, Joana Pelegrí i Mercedes Carreño.

Margarita Pou, la darrera mestra de Trebalúger, amb alguns dels seus exalumnes.